

Іван Паламар,
*зав. біо-бібліографічного відділу
Львівського музею історії релігії*

НАЦІОНАЛЬНО-ХРИСТИЯНСЬКА ТВОРЧІСТЬ ВОЛОДИМИРА ШАГАЛИ

В. І. Шагала (1919–2001) – самобутній художник-етнограф і фольклорист (у молоді роки карикатурист журналу УПА „Лісовик”), житель селища Нижанковичі на Старосамбірщині майстерно змалював давні пам’ятки краю – церковні, житлово-господарські і громадські будівлі, відтворив у малюнках, описах і макетах предмети святкових дійств і побуту, зібрав багато фольклорних пам’яток, які мають національно-християнські риси й цінності.

Ключові слова: пам’ятки, малюнки, національно-християнські цінності.

У творчому доробку В. Шагали кілька десятків альбомів народознавчих рисунків та фольклорних збірок, якими він прагнув зберегти ці народні скарби від нищення і забуття, щоб все, чим жили наші предки, передалося наступним поколінням, надалі залишилося в історичній пам’яті, сприяло українському відродженню.

Самобутній художник-етнограф, фольклорист народився 2 серпня 1919 року у селі Клоковичі біля Перемишля (нині – територія Польщі). Хазяйновитим батькам Розалії та Івану Шагалам доводилося тяжко працювати у своєму невеликому господарстві, щоб утримувати багатодітну сім’ю. Володимир, старший із шістьох дітей, закінчив місцеву чотирьохкласну школу та сільськогосподарські курси в Перемишлі [11, с. 4], де отримав навички малярства для ремонту житла.

Односельці згадували, що ще з дитинства він виявив нахил до майстрування і мистецькі здібності, самотужки оволодів грою на скрипці, технікою графічного рисунка та різьб’ярства [14, с. 123; 4, с. 66].

Володимир був вихований у християнсько-патріотичному дусі, цікавився історією України. Він гуртував молодь для участі в національно-християнських акціях місцевої “Просвіти”: у святкуванні 950-річчя введення християнства на Русі, поході до могили Григорія Піпського у сусідніх Мальговичах (учня Перемишльської та Київської гімназій, героя бою під Крутами), у роботі з дошкільнятами громадського дитячого садочка у Клоковичах до 1939 року (розучування народних танців і пісень під скрипкову гру Володимира Шагали), “колядуванні з патріотичними співанками” у супроводі сільських музик під час різдв’яних свят [14, с. 124].

Влітку 1941 року він служив рядовим червоноармійцем на півдні України, попав у німецький полон, невдовзі випадково вибрався звідти, пішки повернувся додому, де й перебував до кінця війни. У той час на формування релігійно-патріотичного світогляду та життєвої позиції В. Шагали мав парох с. Клоковичі у 1941–1947 роках о. Андрій Гоза (1912–1997), який співпрацював із проводом ОУН – УПА Перемищини. Після арешту у 1947 році священик відбув десятирічне ув’язнення в Україні, працював робітником на Яворівщині, підтримував зв’язок з В. Шагалою та колишніми підпільниками [14, с. 103].

Весною 1945 року Володимир познайомився з редактором підпільного журналу “Лісовик” Петром Василенком і на його пропозицію став карикатуристом журналу [11, с. 4]. Невдовзі по домовленості з редактором Володимир став легально проживати в Клоковичах, готував матеріали дома і передавав їх до повстанців через зв’язкового. А після примусового переселення сім’ї Шагалив у жовтні 1945 року до Нижанкович проживав там і продовжував підпільну працю до осені 1946 року, поки цей зв’язок не перервався. Проте В.Шагала ще тривалий час рисував карикатури і переховував їх у підвалі будинку. У 1991–1993 роках він витягнув із схованки пошкоджені сирістю карикатури і відновив їх у збірці “Більшовицько – сталінський режим в карикатурах”. Ці рисунки виконані з позицій тодішніх завдань, що стояли перед ОУН і українським визвольним рухом [2, с. 18].

У сатиричних рисунках (і написаних у 1960–х роках віршах) Шагали чітко простежується життєва позиція і мистецьке кредо автора, сміливість його думки й критична оцінка тогочасних подій та всієї радянської дійсності [11, с. 3]. Володимир Шагала усвідомлював, як і чим ризикував тоді із сім’єю в умовах частих облав і обшуків, рисуючи карикатури, сповнені викривального пафосу. Та сили митця скріплювало розуміння громадського обов’язку та свого покликання, народної потреби у його праці [5, с. 76].

Усе подальше життя Володимир Іванович проживав у Нижанковичах, працював тут завідувачем клубу, художником, де й познайомився з Антоніною Павлівною (родом із Коростишівського району), яку скерували сюди на роботу після закінчення київських курсів кіномеханіків. Вони стали одностудійцями, одружилися у жовтні 1948 року, невдовзі пішли працювати робітниками місцевої меблевої фабрики, бо їх платні не вистачало на утримання сім’ї [12, с. 12]. Шагали й надалі були активістами художньої самодіяльності: дружина грала на бандурі й співала, чоловік був знаним тут скрипачем. Серед земляків і досі живуть добрі спогади про те, з яким захопленням завжди сприймалися на весіллях запальна гра й народні мелодії цього віртуозного скрипаля. Християнсько-патріотичний світогляд В. Шагали, що визначав його життєву й мистецьку позицію, дуже виразно виявився в пізніших його творах з народознавчою тематикою [11, с. 3]. Починаючи з 1960–х років Володимир Іванович захопився етнографічною працею, яка згодом переросла у його основну життєву справу [10, с. 109]. У вільний час він мандрував по далеких і близьких околицях краю (бував і в різних регіонах України) з олівцем і папером вивчав, змальовував і описував природно-історичні пам’ятки, передусім церкви, дзвіниці і каплиці, школи, водяні млини і мости, напівзруйновані громадські та господарські будівлі, хати й предмети бойківського побуту, зображав також і сцени з минулого народного життя, господарювання й побуту. Свої чорно-білі рисунки художник супроводжував короткими поясненнями [12, с. 12; 4, с. 66–67]. Він систематизував майже всі малюнки та фольклорні матеріали у тематичних альбомах, де відчувається український дух, що зберігся упродовж століть. Володимир Іванович згадував, що перед його мисленням взором завжди був образ покинутого села Клоковичі і рідної батьківської хати, малюнок якої став першим його твором. Його дуже непокоїло, що старовинні споруди (свідки життя предків) під плином часу неблаганно псуються, безслідно зникає своєрідний стиль цих шедеврів.

Шагала показав у своїх малюнках не тільки зовнішній вигляд і внутрішній устрій житла, розкрив тісний зв'язок естетичного образу хати з духовною сутністю нашого народу, його історичною пам'яттю. Адже домівка була цілим "всесвітом" селянської родини на землі, де все було рідним, близьким, звичним і незвичайним. Традиційно українська хата була колискою нашого народу, де творилася його журлива й життєрадісна доля, складалися пісні й легенди, бувальщини й небилиці, казки й повір'я, приповідки й співанки. У ній наші предки народжувались, жили й помирали, працювали й відпочивали, харчувалися, переймалися буденними клопотами, осмислювали своє буття й взаємини з навколишнім світом. Тут народжувалися й здійснювалися численні народні традиції, звичаї й обряди, життєві правила, символи. Завдяки цьому хата ставала всім: і храмом, і рідним краєм, і батьківщиною, і рідною матір'ю [3, с. 7–8]. У зображених В. Шагалою традиціях народної архітектури, її пам'ятках-взірцях бачимо безмежний вияв творчої снаги народу, його досвіду, знань і художнього смаку, вони можуть бути ключем для розуміння психіки і характеру народу [3, с. 10].

Принагідно зазначимо, що рисунки В. Шагали, у яких відтворено давні церкви, дзвіниці й каплиці, типові хати й інші будівлі не поступаються майстерністю виконання рисункам відомих тодішніх і сучасних фахівців, музейних художників, які досліджували народну архітектуру краю [6, с. 1–30; 15, с. 51–65].

Серед визначних історичних пам'яток Старосамбірщини Володимир Шагала ретельно і дбайливо змалював різноманітні споруди: одну з найдавніших церкву св. Параскевії з дзвіницею в селі Стара Сіль (1440 р.), монастир з церквою св. Онуфрія у селі Лаврові, де, за переказами, похований Лев, син короля Данила, Троїцьку церкву в селищі Нижанковичі (XVI ст.), церкву з дзвіницею (1736 р.) в селі Передільниці, церкву св. Георгія з вікнами в три яруси (1882 р.) в селі Торчиновичі, церкву св. Миколая з кам'яною арковою дзвіницею (1690 р.) в селі Тур'є, специфічну церкву св. Петра і Павла із східчасто-пірамідальними куполами (1887 р.) у селі Смерічка [12, с. 107–114]; старовинні каплиці – біля села Трушевичі, в лісі біля села Тишковиці; залишки руїн замку Гербуртів неподалік міста Добромиля, румовище середньовічного замку Мнішеків у селі Муроване [], оборонну башту в селі Скелівка з XV ст. [12, с. 61, 65]; ратуші в селищі Нижанковичі (XVIII ст.) та місті Добромиль (XIX ст.), селі Нове Місто; до найменших деталей змальовано та описано стометровий дерев'яний міст, споруджений без жодного цвяха, через Дністер у Старому Самборі та інші давні мости, водяні млини, кузню в селі Максимівка; одну з найдавніших шкіл у селі Верхній Лужок; хату в селі Дроздовичі, де до 1815 року проживав письменник Іван Могильницький; придорожні пам'ятники з фігурами святих, хрестами [12, с. 115–119]; багато взірців типових селянських хат у різних місцевостях краю. У малюнках відтворено до подробиць зовнішній вигляд давніх господарських споруд селянського обійстя – стаєн і столів, криниць, димових сушарень для фруктів, покритих солом'яною та гонтами, оборогів для зберігання сіна, вуликів, голубників тощо [12, с. 47–60].

У чисельних графічних рисунках, архітектурно чітких і одночасно мистецьких, найповніше виявився мальовничо-архітектурний стиль, чи творча манера Володимира Шагали у відтворенні давніх пам'яток, для якої характерні фотографічна точність, уміння вибрати відповідну точку й ефективне освітлення,

щоб накреслити цікавий архітектурний образок, з мистецьким хистом виділити й підкреслити в ньому характер і специфіку традиційних галицьких форм, відчуті і передати всю поезію цих свідків високого творчого артистизму минулих віків. Але фотографія, за словами В. Шагала, лише точно фіксувала об'єкт і була мертвою, а його малюнок жив і дихав, передавав настрій художника і водночас точно відтворював побачене, був зігрітий його душею.

Крім цієї праці В. Шагала безперестанку збирав у старих людей різні легенди, давні звичаї і обряди, пісні й казки, приповідки. Він був переконаний, якщо всі пам'ятки нашої давнини будуть записані й замальовані, то й збережуться, передадуться наступним поколінням, бо знадобляться нашим дітям так само, як нас приваблюють вічно молоді співанки [4, с. 67].

У своїх альбомах графічних рисунків і збірках усної народної творчості, історичних хроніках та нарисах він вчив бачити і творити красу в житті, праці й побуті, людських відносинах, як це робили наші предки. Шагала не хотів і не міг допустити, щоб неповторні перлини народного життя, творчості й історії відійшли в небуття, а діти майбутніх поколінь виростили серед безликих стандартних речей, навіть не задумуючись над тим, що їхні предки, хоч і бідували постійно та щоденно тяжко працювали, але завжди оточували себе красою, мали бездоганий смак і чуття міри. Їхнє відчуття краси було справжнє, як навколишні гори й долини, ліси, квіти й небо. І та краса в людському житті не була якоюсь надуманою чи привнесеною “напоказ”, а невід'ємною частиною українського селянина, чимось рідним.

Все це добре відчував, розумів і враховував В. Шагала, займаючись своєю подвижницькою працею. Тому в його малюнках бачимо не лише фігурки людей та створені ними з доцільністю і смаком будівлі різного призначення, побутові речі, засоби й приладдя для повсякденного життя й праці, а й відчуваємо красу людських відносин, їхньої поведінки у праці й побуті, сім'ї, між дорослими, батьками і дітьми, серед дітей, у будні і свята. Завдяки цьому ми повніше відчуваємо багатогранне багатство спадку нашого народу.

З великою майстерністю на ключовому історичному матеріалі Шагала відобразив у серії малюнків сам процес творення історії з найдавніших часів у цьому західному куточку України, вибрав для цього оригінальну форму і спосіб: показати хід історії під кутом зору “Хто і коли пройшов тою дорогою” [11, с. 34–48].

Одночасно художник працював і над альбомом “Спогади з часів УПА”. Він зазначив, що “молодь знає, що була Українська Повстанська Армія. А от конкретно, як жили повстанці, як переховувалися, як підтримували зв'язок з селом, як обладнували кривки – певно, того не знає. Тож і вирішив все це відтворити” [11, с. 3–32].

У кількох альбомах митця змальовано його спогади з 1925–1935 років про все розмаїття світу дитинства, куди увійшли сцени з життя галицького села у будні і свята, зовнішній вигляд обійстя зі всіма спорудами доповнено їх внутрішніми планами та схемами розміщення у житлі печей, різноманітних меблів, побутових речей, на чільному місці – ікон. У стінах житлової хати формувався дитячий світогляд дитини, вона дізнавалася про навколишній світ із розповідей старших про різні бувальщини й небилиці, легенди і казки, повір'я [12, с. 136]. Через дитячий погляд показано, чим жило село зимовими днями і вечорами: кожен мав своє заняття, а

для найменших взимку (без одягу і взуття) було “стільки світа, що у вікні”. Посеред зими відкривався для дівчорі таємничий світ різдвяних свят, сповнений романтичної обрядовості: Святої вечері, колядок і щедрівок, новорічного посівання і віншування, вертепного дійства. Серед незабутніх вражень в дитячій уяві залишалися святкування Водохрестя чи Йорданського свята на річці з витесаним з льоду хрестом, велична церковна процесія, попереду якої несли хоругви з хрестом.

Крім цих святкових дійств для школярів відкривався ще розмаїтіший і захоплюючий світ зимових забав. Зазначимо, що в одному з альбомів Шагала змалював і описав 125 дитячих забав у різні пори року [11, с. 111–120].

Разом з тим, дітей змалку вчили життєвих правил, а найперше – хреститися й молитися, шанувати національно-християнські святині, привчали потроху і до праці на господарстві. Взірцем для них була поведінка і праця батьків, дотримування ними християнських чеснот любові й милосердя до ближніх, пошанування годувальниці-землі й праці на ній, хліба, навіть коней і домашньої худоби, яким несли відрізки з великої паски, спеціально спечений опаленок на щедрий вечір, частували іншими свят-вечірніми стравами, берегли освячені віночки та букети із зілля, окрайки із свяченої паски на випадок захворювання худоби [12, с. 219].

У альбомі “Все про коня” автор показав роль цього незмінного помічника селянина у його житті й праці, учасника багатьох звичаїв і обрядів. Зокрема, був давній звичай ходити із святково прикрашеним конем від хати до хати, віншуючи господарів на Новий рік. Без коней не обходились під час обрядів сватання, вінчання, весілля. Тому й присвятив їм художник 220 малюнків, розміщених у 14 розділах [4, с. 67].

У окремому альбомі відображено всі етапи хліборобської праці [12, с. 190–232]. До неї, як і до землі, селянин завжди ставився як до святощів: перед сівою хрестився і молився, символічно кропив поле свяченою водою, прикрашав поле зеленню на час свят. У випадку негоди напередодні жнив ішли в поле церковні процесії з хоругвами, били в дзвони. Після жнив господарі традиційно виявляли милосердя: частину зібраного врожаю віддавали у громадську комору “для бідних”, жертвували також зерна, хліба чи муки для бідних прохачів, солом’яні снопи для погорільців, пригощали чимось циганів.

Не менш цікавим є альбом “Коноплі: від стеблини до тканини”, де змальовано весь процес обробітку рослини, пов’язані з цим прислів’я, повір’я, окремі звичаї з вшануванням цієї рослини на гулянках молоді у останню неділю перед Великим постом.

На замилюванні селян красою в побуті найбільше зосередив увагу В. Шагала в альбомі “Народне мистецтво” [12, с. 232–267]. Тут змальовуються рідкісні види цього мистецтва, пов’язані в основному з виготовленням і прикрасою побутових речей, але найбільше мистецька краса виражена у предметах святкового обходу, безпосередньо пов’язаних із християнсько-національними святами, звичаями і обрядами. Зокрема, Шагала змалював сцену як зимового зоряного вечора на Різдвяні свята йде група молоді колядувати у супроводі сільських музикантів. Один із колядників попереду ніс “вифлеємську” зізду, освітлену зсередини свічкою. Художник детально змалював і описав процес виготовлення такої зізди [1, с. 120].

Сучасники згадували, що Шагала власноручно виготовив велику зізду на людський зріст, на якій поряд з малюнками на традиційні християнські сюжети були й батальні сцени під Крутами, Базаром, Берестечком та портрети народних провідників. Він організував парубків, які ходили з християнсько-патріотичними колядками по рідному й сусідніх селах у супроводі сільських музик. Під час Другої світової війни це мало великий резонанс релігійно-патріотичних почуттів, справляло незабутнє враження. А зібрані гроші колядники віддавали для потреб місцевої церкви і “Просвіти”.

О. Мілоський писав у журналі “Вокруг света” (1988 р.), що був дуже вражений, коли після тривалих і безуспішних пошуків лялькового вертепу він зустрів, нарешті, в Нижанковичах Володимира Шагала, “невтомного збирача народних пісень, традицій, звичаїв і обрядів і, очевидно, останнім ляльководом України”, який зумів відновити вертепний театр і спектакль у первісному вигляді.

Після перегляду малюнків із описом різдвяних дійств, їх сценаріїв, способів виготовлення “зізд”, “вертепів”, “шопок”, традиційних 15 вертепних фігурок-ляльок біблійних персонажів гість тут же подивився різдв’яну виставу на сцені першого поверху макету вертепного будинку. Ляльковод Шагала ховався за макетом і невидимою рукою виводив на сцену своїх ляльок – біблійних персонажів, він же був і ведучим, який в образі ляльки “Веселий Оповідач” виголошував майже половину всього тексту і змішив глядачів. “Шопка”, яку носили колядники, майже не відрізнялася від вертепного макету, але на її сцені персонажі були нерухомі [1, с. 121–125]. На різдвяній вулиці журналіст побачив і “живих” вертепників (учасників “пастирок”), одягнутих як біблійні персонажі, які несли “шопку” і теж звіщали у кожній хаті “велику новину” про народження Христа, розвивали все дійство [7, с. 16–20].

В. Шагала у багатьох малюнках розповів, як колись галичани напередодні великих свят прикрашували своє житло різноманітними саморобними квітами, показав весь процес їх виготовлення. Такі квіти з успіхом використовували на весіллях для прибирання молодих, дружок та прикраси короваю і деревця, кімнат, воріт.

На час зимових свят господині-умільці прикрашували житло усередині малюнками і нескладними орнаментами, різнокольоровими квітами, віночками, стрічками, ланцюжками, гірляндами та іншими прикрасами-витинанками з паперу, павуками-ромбиками із стебел соломи. Ікони висіли на чільному місці у різнотипних рамках, прикрашених різьбою, квітами. Виготовлялось безліч ялинкових прикрас.

По-іншому прикрашали хати на час літніх свят. Перед святом Трійці хату “маїли” – причепурювали зеленню гілок липи. Маїли в усіх кімнатах, вхідні двері, браму, а також кожне поле. На св. Івана хати прикрашали квітами (“зіллям”), особливо польовими і лише від подвір’я, вставляли їх у стріху чи гонти, шпарини стін.

Мистець Шагала відтворив також у малюнках місцеву техніку великодного писанкарства з використанням природних барвників, змалював низку побутових речей і описав їх призначення та виготовлення з різних порід дерева, сплетених із соломи, лози, стрічок тканини. Він показав різні способи вишивання, наголосив на значенні вишитих рушників у прикрашенні ікон, святкових дійств і обрядів, подав зріці вишивок і прикрас одягу. Відображене оздоблювальне мистецтво особливо

виявилось у народній кулінарії і мало неабиякий вплив на формування естетичних смаків у дітей та юнацтва, створення святкового настрою, окрасу релігійних свят і обрядів [12, с. 266].

Художник змалював як колись галичани влаштовували на полі прикрасу завершення жнив – “обжинки”, а потім господар влаштовував вечірку з танцями, запрошував музик [12, с. 203–204]. Женці–жінки сплітали з пшеничного колосся вінець чи букет, прикрашений квітами. При цьому вони співали спеціальних обжинкових пісень (Шагала записав їх у окремому альбомі). Він зазначив, що спів і пісні завжди були незмінними добрими супутниками у житті нашого народу. Люди співали, коли йшли з поля змучені нелегким трудовим днем, довгими зимовими вечорами жінки й дівчата співали, коли пряли пряжу з конопель на нитки, під час свят і обрядів – колядки і щедрівки, пісні церковні й купальські, ліричні тощо [12, с. 249]. Поетичністю проникнуті малюнки таких дійств як сплітання віночків та букетів на обжинках, для святкового освячення в церкві [12, с. 221].

Описуючи великодні дійства, В. Шагала зазначав, що в усі три дні Великодних свят, серед багатьох звичаїв і забав біля церкви, дівчата співали лагівок, брались за руки і поволі ходили по колу, а парубки полюбляли цікаву гру навколо церкви під назвою “обороги” [12, с. 247].

За всіма творами В. Шагали перед нами постає образ автора – патріота і християнина, людини сміливої, безкомпромісної і послідовної, яка присвятила себе і свою творчість служінню рідному народу.

Сучасники згадують, що Володимир Іванович був лагідним, стриманим у своїх емоціях, доброзичливим у ставленні до людей. Хоч і був він гарним жартівником, проте на його обличчі рідко можна було побачити усмішку, бо гумор Шагали був швидше сухим [12, с. 12]. Як людина вільного духу, ідеаліст був він не завжди практичним, мало дбав про себе, ніколи не використовував інших задля своїх цілей. Він не продавав своїх виробів чи малюнків, а часто охоче дарував їх чи спеціально виготовляв їх безоплатно при потребі.

Повість-есе “Скрипка, що грає тисячу літ” [10, с. 102–112] Романа Федоріва була першою ґрунтовною публікацією (1983 р.) про народного митця Володимира Шагала, якого привела відомий учений–археолог п. Лариса Крушельницька до редакції журналу “Жовтень” і відзначила високу цінність його малюнків. Пізніше у пресі (столичній і місцевій) було чимало схвальних публікацій інших авторів про неповторний мистецький доробок цього невтомного трударя з Нижанкович [11, с. 4].

У липні 1991 року у новоствореному історико-краєзнавчому музею в с. Кобло на Старосамбірщині за участю В. Шагали представлено понад 500 аркушів його робіт, а також документи і матеріали про життя і працю уродженця цього села, священика і відомого громадського діяча (проповідника, публіциста і капелана УСС, який потім тісно співпрацював з підпіллям і вояками УПА), письменника, етнографа і фольклориста Бойківщини о. Юрія Кміта (1872–1946).

14 квітня 1992 року В. Шагали присвоєно почесне звання Заслужений працівник культури України, а в 1994 році Український фонд культури зняв фільм про майстра. Художньо-документальний кінонарис про нього створила і Львівська студія телебачення.

Чимало своїх малюнків, рукописів і мистецьких виробів митець передав українському фонду культури, київським та львівським музеям, навіть змайстрував деякі експонати на їх замовлення, не раз організовував у них виставки своїх робіт [4, с. 67–68]. Проте, поряд із ростом інтересу до незвичайної праці Майстра у наукових і культурологічних колах, справа видання його творів не вирішувалась. Лише американські меценати, познайомившись з творчим доробком В. Шагали, високо оцінили мистецьку, краєзнавчу та історичну вартість його робіт і висловили готовність допомогти. Вони охарактеризували малюнки митця як скарбницю народної творчості та традицій західноукраїнського села, що близькі й зрозумілі у світі своєю поетичністю, мальовничістю і правдивістю [12, с. 6].

Помираючи від хвороби Паркінсона 2 серпня 2001 року Володимир Шагала вже знав, що його праці будуть опубліковані. Його душа була спокійна, бо він усвідомлював, що жив за покликанням і життєва місія не змарнована ним на дрібниці, а виконана успішно [12, с. 12].

У квітні 2002 року було видано книгу-альбом “Шагала. Розповіді та ілюстрації про життя на селі в Західній Україні”. У 2009 році, відзначаючи 90-річчя Володимира Шагали, на його будинку встановлено меморіальну таблицю, у Львові й області проведено виставки його творів [9, с.4].

1. Боренько Н. Народний вертеп Володимира Шагали // Музей народної архітектури й побуту у Львові. Наукові записки. Вип. II – Львів, 2008
2. Графіка в бункрах УПА. – Філадельфія, ПА, 1952.
3. Данилюк А. Українська хата. – К., 1991.
4. Данилюк А. Вертепи, шопки і Вифлеємські звізди Володимира Шагали // Краєзнавство. – 1994 – № 1 – 2.
5. Коваль Л. Політична сатира в рисунках Володимира Шагали (Вігора Хорвата) // Воля і Батьківщина. – 1996. – № 2.
6. Лушпинський А. Дерев'яні церкви Галичини 16–18ст., – Л., 1925.
7. Миловский А. Вертеп – зрелище в лицах // Вокруг света. – 1988 – № 9.
8. Січинський В. Дзвіниці і церкви Галицької України 16–18ст. Альбом – Л., 1925.
9. Тиличко І. Нижанковичі вклонилися Володимиру Шагали // Високий замок. – 2009. – 20 серпня.
10. Федорів Р. Скрипка, що грає тисячу літ // Жовтень – 1983. – № 2.
11. Шагала В. Кризь простір і час / Вступна стаття В. Кучерука. – Л.: Центр Європи, 2000.
12. Шагала В. Розповіді та ілюстрації про життя на селі в Західній Україні Передмова М. Кептур, Б. Шеффер, К. Паскуаль. – Л., 2002.
13. Шагала В. Розповіді та ілюстрації про життя на селі в Західній Україні / Передмова Л. Крушельницької, В. Бовкуна. – Л., 2004.
14. Szagala R, Krzywucki A. Aksmance – Warszawa, 2008.
15. Кармазин – Каковський В. Українська народна архітектура: хати і дерев'яні. церкви XVIII ст. / За ред. С. Гординського. – Рим, 1972.

SUMMARY**Ivan Palamar****THE NATIONAL CHRISTIAN CREATION OF VOLODYMYR SHAHALA**

V.I. Shahala (1919–2001) – original artist, ethnography and folklorist (in youth was caricaturist in journal UPA “Lisovyk”) in village Nyshnkovychi in Starosambirshchyna region described masterly ancient memorials of region – church, housing, household and community buildings recreated in pictures, descriptions and models objects of holidays and popular activity gathered many folklore memorials with national christian features and valuebles.

Key words: memorials, pictures national christian valuebles.

Алла Перепелиця,**молодший науковий співробітник****Національного історико-культурного заповідника “Чигирин”****ОЛЕКСІЙ ЄРИМОВИЧ –
ІЄРЕЙ ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКОГО СОБОРУ
МІСТА ЧИГИРИНА**

Ієрей Хрестовоздвиженського храму міста Чигирин Олексій Єримович – представник 85-тисячного духовенства, репресованого більшовиками в 1937 році. 18 жовтня 2008 року УПЦ канонізувала 144 священнослужителів Черкащини, розстріляних за рішенням «трійки» НКВС у 1937 та 1939 роках. Отець Олексій став окрасою небесного сонму мучеників і сповідників ХХ століття.

Ключові слова: Чигирин, Олексій Єримович, ієрей, Хрестовоздвиженський собор, духовенство.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України в духовному житті нашого народу відбуваються кардинальні, часом суперечливі зміни, які певним чином пов'язані також і з розвитком релігійної ситуації в нашій державі, тому тематика пропонованого дослідження є актуальною та відповідає вимогам сьогодення.

Нова більшовицька держава від самого початку вважала церкву своїм конкурентом. Церковні структури витіснялися з усіх сторін народного життя. Реєстрацію будь-яких документів громадського стану почали здійснювати в ЗАГСах. Органами влади було закрито всі церкви і каплиці в державних установах. І навіть трагедія голодомору 1921–1922 та 1932–1933 рр. сприймалася вождями жовтневого перевороту як нагода обмежити вплив церкви на народні маси. Гучна кампанія 1922 року “вилучення коштовностей” [6, с.128] позбавила церкву матеріальної бази та багатств, нажитих протягом багатьох століть свого розвитку. Репресивні органи більшовиків застосовували методи репресій та переслідувань майже до всіх релігійних течій.

У 1925 році в Україні було створено Спілку войовничих безбожників, у функції якої входили: руйнування церков, нищення релігійних книг та ікон, провокування